

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ МОТИВИ ВИХОДУ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ЗА МЕЖІ НАЦІОНАЛЬНИХ РИНКІВ

Прихід іноземних банків в український банківський сектор є об'єктивним наслідком процесу глобалізації, територіального та інституційного переплетіння фінансових ринків країн. Метою дослідження є виявлення та аналіз мотивів експансії іноземного банківського капіталу для проведення ефективної економічної політики задля максимізації позитивних ефектів та зведення до мінімуму потенційно негативних наслідків.

Приход иностранных банков в украинский банковский сектор является объективным следствием процесса глобализации, территориального и институционального переплетения финансовых рынков стран. Целью исследования является выявление и анализ мотивов экспансии иностранного банковского капитала для проведения эффективной экономической политики ради максимизаций позитивных эффектов и сведения к минимуму потенциально негативных последствий.

Arrival of foreign banks in the Ukrainian bank sector is objective investigation of process of globalization, territorial and institutional interlacing of financial markets of countries. A research purpose is an exposure and analysis of reasons of expansion of foreign bank capital for the leadthrough of effective economic policy with the purpose of maximizations of positive effects and report to the minimum potentially negative consequences.

Ключові слова: глобалізація, фінансовий ринок, банківський сектор, іноземний банківський капітал.

Процеси світової глобалізації на початку ХХІ століття характеризуються досить глибокою територіальною та інституційною інтеграцією, переплетінням національних економік. Інтеграція в усіх секторах світового господарства принципово змінює співвідношення між зовнішніми та внутрішніми чинниками розвитку ринків на користь перших. Економічна система кожної окремої країни, незалежно від її величини та рівня економічного розвитку, не в змозі протидіяти інтеграційним процесам, а отже, не може бути цілковито самостійною та раціонально формувати й реалізовувати стратегію економічного розвитку без урахування інтересів основних суб'єктів світової економіки.

Дані процеси не оминули ні Україну, ні її фінансовий ринок взагалі та банківський сектор зокрема. Враховуючи відкритість національної економіки, лібералізацію доступу іноземних фінансових структур на вітчизняний фінансовий ринок, необхідним є визначення та аналіз впливу іноземного капіталу на функціонування банківського сектора України. Важливим при цьому є розуміння тих мотивів, що спонукають банківський капітал виходити за межі національних фінансових ринків. Структурний та глибинний аналіз цих факторів дасть можливість виявити те, чому іноземний банк проникає на національний фінансовий ринок; чим планує займатися та що очікує отримати.

Неоднозначними є погляди вчених щодо мотивів та наслідків присутності іноземного банківського капіталу на території приймаючої країни. Прихильники політики залучення іноземного капіталу стверджують, що прихід іноземних банків дозволяє підвищити конкурентоспроможність банківського сектора,

збільшити кількість та поліпшити якість банківських послуг, зростання внутрішньобанківської корпоративної культури. Вчені, котрі виступають за повне або ж часткове обмеження присутності іноземного банківського капіталу, як аргументи наводять: можливість погіршення позицій для місцевих комерційних банків, труднощі банківського моніторингу щодо іноземного банку тощо. Проте, на думку автора, результати впливу іноземного банківського капіталу на фінансовий ринок неминуче обумовлені мотивами, що спонукають до іноземної експансії.

Треба зазначити, що проблемами та аспектами приходу іноземного банківського капіталу в банківський сектор України займаються вітчизняні вчені, спеціалісти та практики. Слід зауважити, що вагомий внесок у дослідження даної проблеми зробили В.Геєць, В.Коваленко, О.Люткевич, В.Міщенко, Р.Набок, Ю.Уманців. Попри значну увагу, приділену з'ясуванню сутності даної проблеми, на думку автора, варто продовжити дослідження, враховуючи недостатність аналізу окремих компонентів проблеми та динаміку змін.

В умовах глобалізації фінансових ринків міжнародні банки виступають носіями та провідниками глобальної фінансової політики. Водночас потрібно розуміти, що впровадження міжнародним банком глобальної фінансової політики багато в чому зумовлене власними мотивами банку на глобальному фінансовому ринку. Звичайно, першим та найбільш вагомим мотивом є можливість збільшити норму прибутку від банківської діяльності за рахунок появи нових ринків. Найпривабливішими для іноземних банківських структур є нові, ще не сформовані фінансові ринки, де не так багато великих фінансових установ і конкуренція не є настільки жорсткою. Користуючись структурними дисбалансами та відсутністю достатньої кількості серйозних конкурентів, транснаціональні банки обирають декілька новоутворених ринків з метою диверсифікації фінансових ризиків та зменшення залежності від циклічних коливань на кожному з них.

На думку А.В.Вернікова, не можна відкидати і мотив присутності заради самої присутності. Банки, які претендують на статус глобальних, змушені нести тягар присутності на фінансових ринках багатьох країн з тим, щоб мати можливість супроводжувати важливих корпоративних клієнтів в їх торговельних операціях [1]. За інших рівних умов та незалежно від фінансового стану, транснаціональні банки не можуть уникнути обов'язкової присутності на потужних торгово-промислових ринках великих країн, таких як Індія, Китай, Бразилія, Росія [2].

Ще одним вагомим мотивом іноземної експансії банківського капіталу є рання присутність та участь у формуванні фінансового ринку окремої країни. Це дозволяє "вирощувати" для себе як корпоративних клієнтів, так і фізичних осіб. Участь у становленні та розвитку потужних підприємств, що у майбутньому можуть стати лідерами ринку, звикання та довіра фізичних осіб

до бренда банку в майбутньому дозволяє ТНБ суттєво збільшувати норму та масу прибутку. Заради цього іноземна банківська структура готова жертвувати на користь тимчасових негативних факторів нерозвиненістю як ринкової інфраструктури, так і інфраструктури самої компанії, відносно незначними оборотами компаній на етапі їх становлення тощо.

Мотиви, що приводять до інтернаціоналізації банківського капіталу, можна виокремити в дві групи:

1. "Спонукаючі" мотиви". До групи таких мотивів можна віднести: зниження загальної норми прибутковості на активи та капітал, що змушує банк виходити за межі національної економіки; різниця у вартості та дохідності банківських послуг на ринках різних країн (асинхронна кон'юнктура); необхідність продуктової та географічної диверсифікації діяльності; бажання хеджувати фінансові ризики; позитивна дія ефекту масштабу; вплив і необхідність виконання концепції та стратегії розвитку і росту.

2. "Приваблюючі мотиви". До цієї групи мотивів слід віднести наявність макроекономічної стабільності як в окремій країні, так і у світовому масштабі для транснаціонального банку; інституційний рівень розвитку банківського сектора та небанківських інститутів у приймаючій країні; просування за клієнтами тощо.

На думку автора, на прийняття рішення про іноземну експансію для транснаціонального банку та на форму і методи такої експансії перераховані вище мотиви впливають комплексно, тобто враховуються всі фактори. Але врахування цих мотивів відбувається у чіткій обумовленості до їх важливості для окремої банківської структури. Зокрема, можна прослідкувати взаємодоповнюваність даних мотивів (табл. 1) відповідно до еkleктичної OLI-парадигми Дж. Данінга [3, с.45], яка пояснює причини прийняття рішень про прямі іноземні інвестиції трьома факторами: O-фактор – переваги власності (ownership); L-фактор локації (location) пояснює, чому прямі інвестиції направляються в ту чи іншу країну; I-фактор (internalization) – пояснює процес поширення у світі прямих іноземних інвестицій, при якому окремі стадії виробництва знаходяться за кордоном. Дана парадигма пояснює причини інвестицій компаній та банків за кордон, виокремлює необхідні для цього детермінанти (порівняльні переваги перед місцевими суб'єктами господарювання).

Використання даної моделі дозволяє багатьом банкам більш впевнено та глибоко розвивати ідею інтернаціоналізації своєї діяльності. Зазвичай, по кожному з критеріїв для кожної приймаючої країни транснаціональний банк (або уповноважена організація) присвоює певну кількість балів від 0 до 100, де 10 відповідає найбільш приваблива ситуація, а 0 – найменш приваблива відповідно. На основі проведення підрахунку загальної кількості балів для кожної з країн, транснаціональний банк і приймає рішення про необхідність та рівень експансії, форму присутності тощо.

*Розподіл мотивів інтернаціоналізації банківського капіталу
за OLI-парадигмою Дж.Данінга*

O-фактори моделі	L-фактори моделі	I-фактори моделі
1. Економія від масштабу. Позитивний ефект. 2. Асинхронна кон'юнктура. 3. Різниця у вартості активів на ринках різних країн. 4. Економічний ефект від різниці у вартості (або прибутковості) банківських продуктів. 5. Загальні переваги продуктової та географічної диверсифікації банківського бізнесу. 6. Можливість хеджувати фінансові ризики. 7. Висока та надійна репутація материнської структури. Технологічні переваги (в кількості та якості банківського продукту перед національними банківськими суб'єктами).	1. Історичний, ментальний, культурний, політичний зв'язок країн. 2. Оціночні характеристики ділової кон'юнктура в приймаючій країні. 3. Рівень розвитку банківських та небанківських інститутів у приймаючій країні. 4. Політична, законодавча, макроекономічна стабільність у приймаючій країні.	1. Загальні норми прибутковості на активи (капітал) в країні походження банку. 2. Зростання загальних видатків на підтримання ефективного функціонування банку або підвищення податкового навантаження. 3. Мотиви просування послугової діяльності вслід за клієнтами. 4. Поява нових економічних можливостей для розвитку бізнесу, виконання стратегії розвитку та росту. 5. Наявність пом'якшених бар'єрів для вступу та фінансова лібералізація в приймаючій країні.

Оцінка та аналіз мотивів, що приводять до інтернаціоналізації банківського капіталу, здійснюється за такими критеріями:

1. Рівень інституційного розвитку:

- ü якість визначальних інститутів для економічної діяльності;
- ü рівень розвитку та якісна характеристика інститутів, що справляють опосередкований вплив на банківський сектор приймаючої країни;
- ü специфіка та якість державного нагляду та контролю на фінансовому ринку;
- ü наявність та рівень розвитку міжінституційної взаємодії у банківському секторі;

ü етика банківського бізнесу.

2. Загальна характеристика банківського сектора країни:

- ü кількість банківських структур на ринку приймаючої країни (зареєстрованих та діючих). Досить часто при аналізі діяльності інших банківських суб'єктів на потенційному ринку входження транснаціональний банк проводить своєрідний "калібраж" банків, виділяючи з-поміж усіх кілька великих банків, що є потенційними конкурентами, середні та малі за їхньою силою на фінансовому ринку;

ü зміна макропоказників діяльності банків приймаючої країни. До таких показників належать: загальні активи, чисті активи, високоліквідні активи, кредитний портфель, довгострокові кредити, проблемні кредити, вкладення в цінні папери, резерви за активними операціями банків, балансовий капітал,

зобов'язання банків, регулятивний капітал, адекватність регулятивного капіталу, доходи, витрати, результат діяльності, рентабельність активів, рентабельність капіталу, чиста процентна маржа, чистий спред тощо [4];

- рівень конкурентної боротьби на потенційному ринку.

3. Фінансова лібералізація ринку:

- умови входження та виходу з ринку;

- рівень регуляторного тиску;

- державна участь на ринку (кількість банківських структур, що є підконтрольними державі).

4. Макростабільність та потенціал розвитку економіки в цілому:

- стабільність та послідовність політико-правової системи;

- сучасний рівень економічного розвитку;

- економічна політика країни;

- перспективи розвитку економіки;

- наявність або відсутність структурних диспропорцій в економічній системі;

- оцінка рівня інфляції та безробіття;

- стабільність фінансової системи потенційноприймаючої країни нині та в перспективі [5, с. 18].

5. Просування за клієнтами на новий ринок:

- кількість клієнтів транснаціонального банку, що вийшли на новий ринок конкретної країни;

- економічні показники діяльності клієнтів на даному ринку, їх динаміка;

- потенційна зацікавленість клієнтів у присутності іноземного банку на даному новому ринку;

- важливість таких клієнтів для материнського банку. Неприятливі наслідки при втраті. Дружні стосунки "клієнт- банк".

Проведений аналіз мотивів транснаціональних банків дає можливість виявити їх всеохоплююче бажання до інтернаціоналізації капіталу, що продиктоване об'єктивними факторами ринкової кон'юнктури, збільшити власні доходи та диверсифікувати ризики. Але на сучасному етапі, незважаючи на загальносвітові тенденції до глобалізації, індустрія фінансових послуг, частиною якої є комерційні банки, залишається не повністю глобалізованою. Попри означені тенденції, процес інтернаціоналізації банківського капіталу протікає нерівномірно в багатьох країнах. У країнах з високим рівнем розвитку банківської системи та мобільності процесів у цій сфері іноземна експансія банківського капіталу демонструє досить невеликі темпи росту (іноді, відбувається зменшення рівня та якості присутності) порівняно з нерозвиненими, потенційно високоприбутковими ринками Південно-Східної Азії, Центрально-Східної Європи, Латинської Америки.

Водночас, на думку автора, банківська індустрія може і не стати повністю глобалізованою, навіть за умов дерегуляції, повної чи часткової лібералізації,

науково-технічного прогресу та збільшення міжнародної нефінансової активності. Цілий перелік специфічних банківських послуг, таких, як кредитування інформаційно ізольованого малого бізнесу, кредитні та депозитні операції в малих населених пунктах завжди можуть бути здійснені, в першу чергу, невеликою місцевою кредитною інституцією з головним банком, розташованим у тій же країні, де надається банківська послуга. Неможливості абсолютної інтернаціоналізації банківського капіталу також сприяє державне регулювання потенційно приймаючою стороною порядку входження, діяльності та виходу з ринку. З одного боку, беззаперечною умовою є необхідність державного нагляду та контролю за іноземним банківським капіталом з метою недопущення відверто слабких іноземних банків, банків з сумнівною репутацією або низьким рейтингом, банки, з якими не узгоджені питання банківського нагляду та інші питання, що стосуються регулювання міжнародних фінансових потоків, припинення збереження умов рівної конкуренції для українських банків з боку іноземних банків. Але в багатьох випадках блокування чи жорстке регулювання діяльності банків з іноземним капіталом на території певної країни не є наслідком бажання уникнути зазначених несприятливих ситуацій та іноземних банків, що можуть їх спричинити для банківської системи приймаючої країни, а є простою неготовністю державних інституцій прийняти ті нові ідеї та принципи діяльності, що їх привносять транснаціональні банки. Враховуючи вищенаведене, важливішою та коректнішою постановкою питання буде не можливість глобалізації банківської індустрії, а ступінь, до якої вона може бути глобалізована.

Тому визначальним при проведенні економічної політики у сфері регулювання присутності банків з іноземним капіталом є чітке усвідомлення мотивів входження іноземного банківського капіталу взагалі та конкретної банківської структури зокрема. Дане усвідомлення дозволить зробити ситуацію більш зрозумілою та прогнозованою з метою максимізації економічних вигод та зведення до мінімуму потенційних негативних ефектів.

Список використаних джерел:

1. Верников А.В. Иностранные банки в Восточной Европе // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 8. – с.97-107.
2. Глазьев С.Ю. О стратегии развития экономики. Науч. доклад. – М.: ЦЭМИ РАН, 2001 С.7.
3. Dunning, J. H. Location and the Multinational Enterprise: a Neglected Factor? / J. H. Dunning // *Journal of International Business Studies*. 1998. V. 29. N 1. P. 45—66.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 лютого 2009 року // Вісник НБУ. – 2009. - №3.- С. 48
5. Ніколаев О.Ю. Проникнення іноземних банків на ринки, що розвиваються // Автореферат дис. к.е.н. -С.-Пб, 2009 . - 23 с.